

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Motuk (przewodniczący)

SSN Adam Roch (sprawozdawca)

SSN Stanisław Stankiewicz

w sprawie **G. G.**

oskarżonego o czyn z art. 158 § 1 k.k. i inne

po rozpoznaniu w Izbie Karnej

na posiedzeniu w dniu 20 listopada 2024 r.,

skargi wniesionej przez obrońcę

od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 2 kwietnia 2024 r., sygn. akt II Ka 634/23,

uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w Nowym Targu

z dnia 8 września 2023 r., sygn. akt II K 827/20

na podstawie art. 539e § 1 i 2 k.p.k.

**1. uchyła zaskarżony wyrok w części rozstrzygnięcia
dotyczącego zarzuconego G. G. czynu na szkodę małoletniej
pokrzywdzonej E. G. i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w Nowym Sączu do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym;**

2. w pozostałym zakresie skargę oddala;

3. zarządza zwrot oskarżonemu G. G.

wniesionej opłaty w kwocie 450 (czterystu pięćdziesięciu) zł.

Adam Roch

Marek Motuk

Stanisław Stankiewicz

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 8 września 2023 r., sygn. akt II K 827/20, Sąd Rejonowy w Nowym Targu:

1. oskarżonych G. G. , N. G. i J. G. uznał za winnych popełniania zarzucanego im czynu stanowiącego występki z art. 158 § 1 k.k. i za to na mocy powołanego przepisu przy zastosowaniu art. 4 § 1 k.k. i art. 37a k.k. wymierzył im kary grzywny w wymiarze po 120 stawek ustalając wysokość jednej stawki wobec każdego z oskarżonych na kwotę 20 złotych;
2. oskarżonego G. G. uznał za winnego popełnienia zarzucanego mu czynu popełnionego na szkodę małoletniej J. G., stanowiącego występki z art. 157 § 2 k.k. i za to na mocy powołanego przepisu wymierzył mu karę grzywny w wymiarze 100 stawek, ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 20 złotych;
3. na mocy art. 85 § 1 k.k. i art. 86 § 1 i 2 k.k. w miejsce zbiegających się kar grzywny orzeczonych wobec oskarżonego G. G. wymierzył mu karę łączną grzywny w wymiarze 150 stawek dziennych, ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 20 złotych;
4. na zasadzie art. 414 § 1 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. uniewinnił oskarżonego G. G. od popełnienia zarzucanego mu czynu z art. 157 § 2 k.k. na szkodę E. G..

Nadto M. G. i T. G. zostali uniewinnieni od popełnienia przestępstwa z art. 158 § 1 k.k.

Apelacje od powyższego wyroku wnieśli: prokurator na niekorzyść oskarżonych M. G. i T. G. , obrońca oskarżonych N. G. i J. G. , obrońca G. G. oraz osobiście N. G. i J. G.. Osobiste apelacje N. G. i J. G. podnosiły przy tym zarzuty zarówno na korzyść tych oskarżonych, jak również – działając imieniem małoletnich

pokrzywdzonych E. G. i J. G. , jako ich ustawowi przedstawiciele – na niekorzyść G. G. .

Po rozpoznaniu wniesionych apelacji, Sąd Okręgowy w Nowym Sączu wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2024 r., sygn. akt II Ka 634/23, uchylił zaskarżony wyrok w całości i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Nowym Targu do ponownego rozpoznania. Uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji odnośnie do czynów zarzucanych G. G. na szkodę małoletnich nastąpiło niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów, tj. na podstawie art. 440 k.p.k., co było konsekwencją braku należytej reprezentacji małoletnich w procesie. Sąd okręgowy przyjął przy tym w uzasadnieniu wyroku, iż wywiedzione przez oskarżonych N. G. i J. G. apelacje w zakresie dotyczącym G. G. nie wywołały żadnych procesowych skutków w postępowaniu odwoławczym. Konkluzja ta wynikała z zakazu łączenia ról procesowych oraz faktu, że na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji nie zgłosił się żaden przedstawiciel celem działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego reprezentującego małoletnich i wniosku takowego nie złożono.

Skargę na orzeczenie sądu odwoławczego w zakresie rozstrzygnięć dotyczących czynów na szkodę małoletnich pokrzywdzonych wniósł obrońca oskarżonego G. G. , zarzucając:

1. uchybienie z art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k., bowiem postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało już prawomocnie zakończone, albowiem N. G. oraz J. G. nie mieli uprawnienia strony w zakresie małoletnich dzieci, w tym nie mogli w ogóle łączyć ról procesowych swoich i dzieci w procesie oraz nie złożyli koniecznego oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego względem dzieci, jak również nie posiadali gravamenu do zaskarżenia na niekorzyść oskarżonego orzeczenia dotyczącego dzieci, wobec powyższego orzeczenie sądu rejonowego w tejże części uprawomocniło się 27 października 2023 roku (ostatni dzień dla prokuratury upłynął 26 października 2023 roku);
2. uchybienie z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9, 10, 11 k.p.k., wobec braku skargi uprawnionego oskarżyciela, braku zezwolenia na ściganie, innych – braku uprawnienia strony – gravamenu, albowiem N. G. oraz J. G. nie mieli uprawnienia strony w zakresie małoletnich dzieci, w tym nie mogli w ogóle łączyć

ról procesowych swoich i dzieci w procesie oraz nie złożyli koniecznego oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego względem dzieci, jak również nie posiadali gravamenu do zaskarżenia na niekorzyść oskarżonego orzeczenia dotyczącego dzieci, wobec powyższego orzeczenie sądu rejonowego w tejże części nie mogło podlegać w ogóle ocenie merytorycznej sądu odwoławczego;

3. uchybienie z art. 439 § 1 pkt 7 k.p.k., albowiem zachodzi sprzeczność w treści orzeczenia, uniemożliwiająca jego wykonanie, albowiem orzeczenie sądu rejonowego zostało uchylono w zakresie J. G. co do winy także na podstawie apelacji J. G., gdy tymczasem z tego samego orzeczenia wynika, że składał on apelację tylko co do wysokości kary, a uchylenie nastąpiło na skutek zaskarżenia G. G. co do winy i kary;
4. naruszenie art. 437 k.p.k. poprzez błędne przyjęcie, że brak procesowej reprezentacji małoletnich pokrzywdzonych, przekroczenie terminu wyrokowania, stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą, uzasadnia przeprowadzenie na nowo przewodu w całości i nie narusza zakazu orzekania na niekorzyść oskarżonego, gdy tymczasem jest na odwrót, a nadto naruszenie art. 437 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., będącego *lex specialis* dla art 437 § 2 zd. drugie k.p.k., poprzez błędne przyjęcie, że sąd ma możliwość uchylenia orzeczenia wobec rażącej niesprawiedliwości w każdym przypadku, gdy tymczasem z przepisu tego wynika, iż może to nastąpić tylko wtedy gdy zaskarżenie zostało skutecznie złożone co do zasady (wtedy sąd orzeka niezależnie od granic zaskarżenia i zarzutów), co wobec braku podmiotu uprawnionego do złożenia apelacji oraz jego wcześniejszego uprawomocnienia się, nie sprostало tym wymaganiom proceduralnym, jak również wyrzeczenie to winno nastąpić w powiązaniu z przesłankami bezwzględnej nieważności, konieczności prowadzenia postępowania, z czym nie mieliśmy do czynienia na kanwie niniejszej sprawy, w tym doszło do pogarszania sytuacji oskarżonego.

Podnosząc powyższe zarzuty obrońca wniósł o uchylenie wyroku sądu odwoławczego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Wywiedziona przez obrońcę skarga okazała się częściowo zasadna.

Na wstępie przypomnieć należy, iż zakres kontroli dokonywanej przez Sąd Najwyższy w ramach rozpoznawania skargi na wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania, ogranicza się do zbadania czy stwierdzone przez sąd odwoławczy uchybienie daje podstawę do wydania wyroku kasatoryjnego (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2018 r., sygn. akt I KZP 13/17, OSNKW 2018, z. 3, poz. 23). W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się, że gdy powodem uchylenia wyroku jest stwierdzenie przesłanki z art. 439 § 1 k.p.k., to oczywiste jest, że w skardze można kwestionować prawidłowość takiej oceny. Natomiast w sytuacji innych powodów uchylenia wyroku (konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego w całości lub podstawy z art. 454 k.p.k.) przedmiotem skargi nie może być sposób rozpoznania zarzutów apelacji, a więc merytoryczna trafność ich rozstrzygnięcia, a tylko to, czy efektem takiego rozpoznania apelacji, jak dokonał tego sąd odwoławczy, musi być uchylenie wyroku z uwagi na konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego w całości (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., sygn. I KZP 3/19, OSNKW 2019, z. 6, poz. 31) lub skazanie oskarżonego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2018 r., sygn. akt I KZP 10/18, OSNKW 2018, z. 11, poz. 73). Przedmiotem kontroli Sądu Najwyższego w tym postępowaniu jest więc stwierdzenie czy sąd odwoławczy uchylając wyrok sądu pierwszej instancji i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, kierował się podstawami wydania wyroku kasatoryjnego wskazanymi w art. 539a § 3 k.p.k. oraz czy takie rozstrzygnięcie było w konkretnej sprawie konieczne (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 lutego 2017 r., sygn. akt IV KS 6/16, LEX nr 2204960, z dnia 15 lutego 2018 r., sygn. akt III KS 12/17, Legalis).

Lektura zaskarżonego wyroku wskazuje, że podstawą uchylenia rozstrzygnięć odnoszących się do czynów zarzucanych G. G. na szkodę małoletnich E. G. (punkt V wyroku sądu I instancji) oraz J. G. (punkty II i III wyroku sądu I instancji) był art. 440 k.p.k. w powiązaniu z wymienioną w art. 437 § 2 k.p.k. przesłanką konieczności ponowienia przewodu sądowego w całości. Powodem tej decyzji było stwierdzenie

rażącej niesprawiedliwości orzeczenia wynikającej z braku należytej procesowej reprezentacji małoletnich. Jednocześnie w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia sąd odwoławczy nie wskazał kierunku uchylenia wyroku sądu I instancji dostrzegając jedynie potrzebę zapewnienia wymagań rzetelnego procesu. Na kanwie niniejszej sprawy kwestia ta jest o tyle istotna, że jedynymi środkami odwoławczymi wywiedzionymi na niekorzyść G. G. odnośnie do rozstrzygnięć sądu I instancji związanych z ww. małoletnimi były osobiste apelacje innych oskarżonych – N. G. i J. G. . Tymczasem sąd okręgowy wprost w uzasadnieniu wyroku przyjął, że apelacje te nie wywołują skutków procesowych, bowiem oskarżeni nie mogą łączyć ról procesowych oraz że na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji imieniem małoletnich nie zgłosił się żaden przedstawiciel celem działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Wprawdzie wyrok sądu I instancji został równolegle zaskarżony na niekorzyść przez prokuratora, ale jedynie w stosunku do M. G. i T. G. . Tym samym w sprawie nie została skutecznie wywiedziona apelacja na niekorzyść G. G. .

W powyższych zaszłościach procesowych wskazać więc trzeba, że **jeżeli wyrok został zaskarżony wyłącznie co do niektórych czynów, sąd odwoławczy stwierdzając, że zachodzi „rażąca niesprawiedliwość orzeczenia” w zakresie niezaskarżonych części orzeczenia, może wyjść poza granice zaskarżenia, ale wyłącznie przedmiotowe. Podmiotowe granice zaskarżenia podlegają rozszerzeniu w stosunku do granic zaskarżenia wyłącznie na warunkach określonych w art. 435 k.p.k., a przepis ten wyklucza możliwość orzekania na niekorzyść współoskarżonych, co do których nie wniesiono środka odwoławczego. Zawartego więc w art. 440 k.p.k. wyrażenia „niezależnie od granic zaskarżenia” nie można interpretować jako „niezależnie od podmiotowych granic zaskarżenia” w odniesieniu do sytuacji uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k., z powodu ujawnienia okoliczności dla oskarżonego niekorzystnych** (por. D. Świecki [w:] Kodeks postępowania karnego..., t. 1, red. D. Świecki, LEX 2022, art. 440, nt 9; zob. także postanowienie SN z dnia 8 czerwca 2016 r., III KK 369/15, LEX nr 2057359).

Brak skutecznego wniesienia apelacji na niekorzyść G. G. uniemożliwia zatem sądowi odwoławczemu orzekanie w tym kierunku w odniesieniu do tego oskarżonego w oparciu o art. 440 k.p.k. Konkluzja ta nakazuje więc rozpoznanie skargi w zakresie czynów zarzucanych oskarżonemu na szkodę J. G. i E. G. na dwóch odrębnych płaszczyznach rozważań, co wynika z rodzaju nieprawomocnych rozstrzygnięć sądu I instancji oraz granic i zakresu ich zaskarżenia przez strony postępowania.

Przekładając powyższe na grunt niniejszej sprawy przypomnieć zatem należy, że wyrokiem Sądu Rejonowego w Nowym Targu uniewinniono G. G. od popełnienia przestępstwa z art. 157 § 1 k.k. na szkodę małoletniej E. G.. To zaś wykluczyło możliwość uchylenia przez sąd okręgowy wyroku na podstawie art. 440 k.p.k., którego zastosowanie w realiach przedmiotowej sprawy musiałoby być warunkowane działaniem na korzyść tego oskarżonego. Tymczasem zapadłe wobec G. G. orzeczenie pierwszoinstancyjne miało dlań charakter jednoznacznie korzystny. W toku procesu karnego nie może zapaść dla oskarżonego orzeczenie bardziej korzystne niż wyrok uniewinniający. Uniemożliwiało to zatem skorzystanie przez sąd *ad quem* z art. 440 k.p.k. w kierunku na jego korzyść, a przy tym brak skutecznego środka odwoławczego skierowanego na niekorzyść podsądnego wykluczał zastosowanie tej normy w kierunku przeciwnym. Tym samym rację ma obrońca wskazując w odniesieniu do czynu popełnionego na szkodę małoletniej E. G. na naruszenie przez sąd odwoławczy art. 440 k.p.k. w zw. z art. 437 § 2 k.p.k., co musiało skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku w tej części i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Odmierna sytuacja miała jednak miejsce w odniesieniu do zarzucanego oskarżonemu czynu na szkodę J. G.. W tej bowiem części sąd I instancji uznał G. G. za winnego popełnienia czynu z art. 157 § 2 k.k. i wymierzył mu karę grzywny. W tym więc zakresie sąd okręgowy – z uwagi na wywiedzenie przez obrońcę apelacji na korzyść podsądnego – mógł uchylić wyrok sądu I instancji i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania, czyniąc to w kierunku zgodnym z apelacją obrońcy. W doktrynie trafnie stwierdzono, że odczytując zakres art. 440 k.p.k. w otoczeniu normatywnym art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k., należy przyjąć, że sąd odwoławczy może uchylić orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania poza

granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami na korzyść oskarżonego, „jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości” (D. Świecki [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2024, art. 440). Sąd odwoławczy trafnie stwierdził, że brak należytej reprezentacji pokrzywdzonych w toku całego procesu stanowi na tyle doniosłe uchybienie, że konieczne jest ponowienie przewodu sądowego w całości. Kwestia ta mogła więc stać się podstawą przyjęcia proceduralnej rażącej niesprawiedliwości orzeczenia sądu *a quo*. Podzielić należy w tym zakresie stanowisko judykatury, że niesprawiedliwość orzeczenia odnosi się nie tylko do „materialnej” (obraza prawa materialnego), lecz także do „procesowej” niesprawiedliwości (obraza przepisów postępowania), z powodu której doszło do rażących uchybień naruszających reguły rzetelnego procesu (por. postanowienie SN z dnia 2 kwietnia 2012 r., III KK 98/12, LEX nr 1163194). Brak możliwości posiadania przez małoletnią swojego reprezentanta w procesie niewątpliwie stanowi okoliczność na tyle doniosłą i godzącą w reguły rzetelnego procesu, że uzasadnia ponowienie przewodu sądowego w całości.

W tym więc zakresie sąd odwoławczy był uprawniony do skorzystania z art. 440 k.p.k., upoważniającego go do orzekania poza granicami zaskarżenia i podniesionych przez obrońcę zarzutów. Pamiętając o tym, że jedyna skutecznie złożona apelacja dotycząca oskarżonego G. G. wywiedziona została na jego korzyść, stwierdzić należy, iż rozstrzygnięcie sądu odwoławczego zapadłe w niniejszej sprawie również ma taki charakter, mimo że związane jest z potrzebą zapewnienia możliwości realizacji choćby części uprawnień przez małoletnią pokrzywdzoną. Tym niemniejw realiach sprawy w postępowaniu ponownym w tym zakresie zastosowanie mieć będzie art. 443 k.p.k., uniemożliwiający wydanie orzeczenia surowszego, co z kolei pozwala na przyjęcie, że analizowane procedowanie nie jest dla oskarżonego niekorzystne. W odniesieniu do tej części wyroku sądu okręgowego, w świetle złożenia apelacji przez obrońcę, nie może być także mowy o wskazywanej w skardze prawomocności orzeczenia pierwszoinstancyjnego, sprzeczności w jego treści, czy też zaistnieniu pozostałych wykazywanych uchybień o randze bezwzględnych przyczyn odwoławczych, których podstaw zresztą w uzasadnieniu tego nadzwyczajnego środka skarżący szerzej nie rozwinął.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd odwoławczy podejmie zatem w trybie art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 429 § 1 k.p.k. stosowną decyzję odnośnie do apelacji wywiedzionej przez oskarżoną N. G. w zakresie skuteczności zaskarżenia czynu odnoszącego się do małoletniej pokrzywdzonej E. G., który to element pozostaje aktualnie jedynym wymagającym reakcji procesowej sądu *ad quem*, uwzględniając uwagi zawarte w niniejszym orzeczeniu Sądu Najwyższego.

Na podstawie art. 539f k.p.k. w zw. z art. 527 § 4 k.p.k. częściowe uwzględnienie skargi skutkowało zarządzeniem zwrotu G. G. uiszczonej opłaty.

[J.J.]

r.g.

Adam Roch Marek Motuk Stanisław Stankiewicz